

***Naida noziegumi
2017.gada 20.decembrī***

***Dr. iur. Ēriks Treļs
Valsts policijas koledžas lektors***

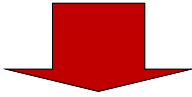
eriks.trell@gmail.com

Web: trels.lv

**Cīnoties ar naida noziegumiem.
Labo prakšu identificēšana
krimināllikumu piemērošanas un
notiesāšanas nosacījumiem
attiecībā uz naida motivētiem
noziegumiem Eiropas Savienībā.**

No 30.08.2016. līdz 21.09.2017.

30 intervijas, t.sk.

6 tiesneši (T),

7 prokurori (P),

7 zvērinātie advokāti (A),

10 Valsts policijas darbinieki (amatpersonas ar speciālajām dienesta pakāpēm) – (VP)

No Rīgas, Liepājas, Jelgavas, Ogres, Valmieras, Tukuma, Cēsīm un Gulbenes.

Pieredze «naida noziegumu» lietās

Krimināllikuma 78.pants “Nacionālā, etniskā un rasu naida izraisīšana”

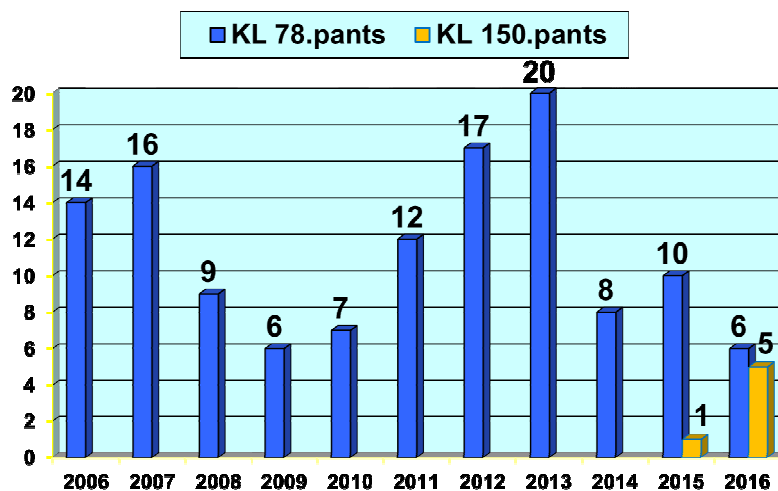
149.¹ pants “Diskriminācijas aizlieguma pārkāpšana”

150.pants “Sociālā naida un nesaticības izraisīšana”

+ citi noziedzīgie nodarījumi

48.panta pirmās daļas 14.punkts

STATISTIKA

Pieredze «naida noziegumu» lietās

Aptaujātie, aprakstot nesenās lietas, norādījuši, ka visos gadījumos darbības tika izdarītas, izmantojot automatizētu datu apstrādes sistēmu, tas ir, rakstot komentārus **internetā**. “**Naida runu**” saturošie teksti tika publicēti gan globālajos **sociālajos tīklos**, gan komentējot rakstus nacionālajos **interneta ziņu portālos**.

Pieredze «naida noziegumu» lietās

“Tur bija IP adrese, no konkrēta datora. Konkrētas personas bija nopratinātas par to, kurš šo datoru lieto un viņš pats konkrētajā gadījumā nenoliedz ka to lieto.” (A 137)

Pieredze «naida noziegumu» lietās

“Viss balstījās uz to, ko es biju saglabājis kā “screenshot” [ekrānšāviņu], jo pēc tam tas tika izdzēsts no [sociālā tīkla nosaukums] vēlāk. Bet uz to brīdi, kad man informācija atnāca, uztaisīju uzreiz “screenshot” [ekrānšāviņu] un to es arī pārsūtīju sākotnēji izmeklētājam kā pamatu, lai sāktu strādāt ar šo kriminālprocesu.” (VP 155-156)

Sadarbība starp policiju un prokuratūru

respondentu atbildēs tiek raksturota vispārīgi, bez iedziļināšanās konkrēto “naida noziegumu” izmeklēšanā, kas varētu būt izskaidrojams ar samērā nelielu kriminālprocesu skaitu.

Analizētajos aptaujāto teikto, jākonstatē, ka kopumā sadarbība starp policiju un prokuratūru respondentu atbildēs, ar nelieliem izņēmumiem, tiek raksturota pozitīvi.

Praktiskās un procesuālās problēmas

- noziedzīga nodarījuma sastāvs (visu objektīvo un subjektīvo pazīmju kopums)
- “būtiskā kaitējuma” un “citu ar likumu aizsargāto interešu” jēdziens un saturs (Krimināllikuma 149¹. un 150.pants)
- ekspertīze (persona, kura nav ekspertīžu iestādes eksperts)

Noziedzīga nodarījuma sastāvs

“Varētu būt problēmas ar noziedzīgā nodarījuma motīva pierādīšanu, respektīvi, ar subjektīvās puses elementu. Jo arī šajā gadījumā pati persona arī neatzina savu vainu, jo uzskatīja, ka viņš nav vēlējies tur kurināt naidu. Viņš vienkārši gribēja pateikt to, ko viņš domā. Bet tie vārdi un apzīmējumi saskaņā ar ekspertes atzinumu tomēr runāja par pretējo. Un bieži vien, persona pat neapzinās, ko viņa dara, paužot dažādus komentārus.” (T 123)

“Viss atkarīgs no tā, cik kvalificēts pretī ir policijas darbinieks. [... Nepieciešams] strādāt vairāk ar citiem pierādījumiem, nepaļauties tikai uz personu pašu vainas atzīšanu. Jo gadījumā, ja kādreiz persona atzīst, kā mūs kādreiz mācīja akadēmijā, ja persona atzīst vainu, tas nenozīmē, ka nav jāvāc pierādījumu bāze, jo vienā jaukā brīdī viņš var pateikt nē, es to neteicu, mani ietekmēja un tad praktiski mums nav nekādu citu pierādījumu.” (P 129)

Būtisks kaitējums

Gandrīz visi aptaujātie uzskata, ka **prasība pēc būtiskā kaitējuma**, kas ietverta Krimināllikuma 149¹.pantā un 150.pantā **apgrūtina šo pantu piemērošanu**. Ir aptaujātie, kas uzskata, ka būtiskais kaitējums ir “*grūtāk pierādāms*” un neizprot, “*kur to kaitējumu meklēt un kā viņu pierādīt*”. Ir arī aptaujātie, kuri gribētu noskaidrot, kas ir “*kaitējums ar likumu aizsargātām interesēm*”.

Būtisks kaitējums

“Nemot vērā, ka pastāv arī Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksā attiecīgais pants [204¹⁷.pants], kas paredz diskriminācijas aizliegumu, līdzīgi kā huligānisma gadījumā, diskriminācijas aizlieguma pārkāpšana kā noziedzīgs nodarījums ir ļoti reti sastopams, jā pat, var teikt, ka ļoti - ļoti reti sastopams. Es nezinu, ko nepieciešams izdarīt tādu, lai piemērotu [Krimināllikuma] 149¹.pantu. Ja pārkāpumi ir, tad attiecīgi piemēro Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksu.” (VP 147)

Ekspertīzes

“Jā, es vēlreiz gribētu izteikt pateicību mūsu ekspertei, jo bez viņas būtu ļoti grūti. Cik es zinu, tad vairākums lietu ir, kas par 78.pantu un tieši viņa arī ir viena no vadošajiem speciālistiem, kas sniedz... un viņa arī nekautrējoties atbild uz maniem jautājumiem tiesas zālē, jo, kā jau es minēju, mums trūkst tās informācijas. Un tāpēc tas eksperts ir vajadzīgs, ka viņš ir tik ļoti zinošs. Sadarbība ar ekspertu ir ļoti svarīga.” (T 123)

Ekspertīzes

“Līdzšinējā prakse tāda ir un pie tās pieturās. Kaut gan tas arī tāds visai diskutējams jautājums, vai tas būtu nepieciešams vai nē, jo tā jau nav kā daktiloskopiskā ekspertīze. Tas ir vairāk vai mazāk tāds subjektīvs vērtējums. Un eksperts visbiežāk arī ir jurists un tieši tāpat kā mēs vērtējam. Varbūt pasaka kaut ko priekšā, bet... [intervijas veicējs: Jo ir valstis, kur tādas prakses vispār nav. Izmeklētājs pats vērtē.] Jā. Es arī tā domāju. Gan tiesnesis, gan prokurors ir jurists un pašiem ir jāvērtē. Ir bijis gadījums, kad es izbeidzu procesu, lai gan eksperts teica, ka tur ir naids. Bet es nepiekritu un izbeidzu procesu.” (P 122)

Par soda sankcijām

150. p. 2. d. soda ar brīvības atņemšanu uz laiku **līdz trim gadiem** vai ar īslaicīgu brīvības atņemšanu, vai ar piespiedu darbu, vai ar naudas sodu.

78. p 2. d. soda ar brīvības atņemšanu uz laiku **līdz pieciem gadiem** vai ar īslaicīgu brīvības atņemšanu, vai ar piespiedu darbu, vai ar naudas sodu.

Par noziedzīgu nodarījumu klasifikāciju

150. p. 1. d. – kriminālpārkāpums,

150. p. 2. d. – mazāk smags noziegums,

150. p. 3. d. – smags noziegums.

78. p 1. d. – mazāk smags noziegums,

78. p 2. d. – smags noziegums,

78. p 3. d. – sevišķi smags noziegums.

Normatīvā regulējuma efektivitāte ir atkarīga no personu vēlmēm ziņot par noziegumiem policijai.

Jānodrošina iespēju **ziņot par “naida noziegumiem” internetā**, izmantojot sociālajos tīklos jau esošus policijas kontus, vai izveidojot jaunus.

Policijai būtu **nekavējoties jāreaģē uz iesniegumiem** par “naida noziegumiem”, jo šajos noziegumos liela nozīme ir tieši sākotnējām darbībām un policijas darbinieku spējām identificēt “naida noziegumus”.

Atbildīgajiem dienestiem ir nepieciešams arī **veikt monitoringu interneta tīklā** ar mērķi konstatēt un atklāt “naida noziegumus”.

Normatīvā regulējuma efektivitāte

Lielākā daļa no aptaujātiem uzskata, ka normatīvais regulējums **ir efektīvs**, un, ka nav nepieciešams grozīt normatīvus aktus. Priekšlikumi normatīvā regulējuma uzlabošanai pamatā ir saistīti ar būtiskā kaitējuma izskaidrošanas nepieciešamību, vai ar tā izslēgšanu no Krimināllikuma 149¹.panta un 150.panta dispozīcijas.

Respondentu izteiktie priekšlikumi

Vairāki aptaujātie ir norādījuši, ka būtu lietderīgi paredzēt **administratīvo atbildību** par sociālai grupai piederīgo personu goda publisku aizskaršanu vai cieņas publisku pazemošanu atkarībā no šo personu dzimuma, vecuma, invaliditātes, rases, nacionālās, etniskās vai reliģiskās piederības vai jebkuru citu pazīmju dēļ.

Administratīvā atbildība?

“Diskutabls jautājums vai komentāra ievietošana interneta vietnē būtu krimināli sodāma rīcība. [...] Domāju ka ne vienmēr komentāra ievietošana būtu krimināli sodāma. Tomēr iespējams vajadzētu paredzēt kaut kādu atbildības gradāciju un Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksā ietver līdzīgu normu, bet lai normas piemērotājiem būtu skaidrs, kad mēs runājam par administratīvo pārkāpumu vai kurā gadījuma par kriminālo atbildību.” (A 144)

Par Krimināllikuma 150. panta institucionālo piekritību

**Kriminālprocesa likuma 387. pants:
„Drošības policijas pilnvarotas
amatpersonas izmeklē noziedzīgus
nodarījumus, kas izdarīti valsts drošības
jomā vai valsts drošības iestādēs, vai
citus noziedzīgus nodarījumus savas
kompetences ietvaros un gadījumos,
kad izmeklēšanu uzdevis veikt
ģenerālprokurors”.**

Par Krimināllikuma 150. panta institucionālo piekritību

**IX nodaļā „Noziegumi pret cilvēci,
mieru, kara noziegumi, genocīds”**

X nodaļa „Noziegumi pret valsti”

**XIV nodaļā „Noziedzīgi nodarījumi
pret personas pamattiesībām un
pamatbrīvībām”**

Respondentu izteiktie priekšlikumi

- **veikt grozījumus Krimināllikumā un
pielīdzināt par sociālā naida un
nesaticības izraisīšanu (150.pants)
paredzētās soda sankcijas sankcijām,
kas paredzētas par nacionālā, etniskā un
rasu naida izraisīšanu (78.pants).**

Respondentu izteiktie priekšlikumi

- otrs risinājums būtu apvienot abus pantus vienā, iekļaujot jaunizveidoto pantu Krimināllikuma X nodaļā „Noziegumi pret valsti” vai kādā citā nodaļā pēc likumdevēja ieskatiem.

Respondentu izteiktie priekšlikumi

“Es uzskatu, ka [Krimināllikuma] 78. un 150.pantu vajadzētu izskatīt vienai iestādei. Jo dažreiz mums ir atšķirīgas domas, un ja likumdevējs nenodalītu to izskatīšanu starp Drošības policiju un Valsts policiju, bet tikai vienam tad būtu vairāk efektivitātes. Abus pantus varētu iekļaut vienā likuma nodaļā.”
(VP 150)

Respondentu izteiktie priekšlikumi

- Krimināllikuma 48.panta pirmās daļas 14.punkts nosaka, ka atbildību pastiprinās tas apstāklis, ka noziedzīgs nodarījums izdarīts **rasistisku, nacionālu, etnisku vai reliģisku** motīvu dēļ. Būtu jāizvērtē priekšlikumu paplašināt panta dispozīciju, nosakot par atbildību pastiprinošo apstākli to, ka **noziedzīgs nodarījums ir izdarīts uz identitāti balstītu motīvu dēļ.**

Tiesības uz aizstāvību

Lielākā daļa no aptaujātiem uzskata, ka spēkā esošais normatīvais regulējums ļauj personām, kurām ir **tiesības uz aizstāvību**, realizēt šīs tiesības visās lietās.

Apmācība

- Lielākā daļa no aptaujātiem norādījusi uz nepieciešamību veikt **apmācību**.
- Jāizvērtē iespēju visām iesaistītām pusēm rīkot **kopīgās mācības**.

Vadlīņu rokasgrāmata

2017.gada 4.augustā ar Valsts policijas pavēli Nr.3487 tika apstiprinātas “Vadlīnijas „naida noziegumu” identifikācijai un izmeklēšanai”. Lielākā daļa no intervijām tika veikta pirms šī dokumenta apstiprināšanas. Aptaujātie kopumā atbalstīja **vadlīņu rokasgrāmatu**, tiesas prakses apkopojumu un citu metodisko materiālu izstrādi un izmantošanu darbā.

**Paldies!
Jautājumi?**

eriks.trell@gmail.com

